

פרשת וארא תשע"ט
פרעה והמכות

שמות פרק ה

(א) ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר יְקוֹק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי וְיַחְגְּרוּ לִי בְּמִדְבָּר: (ב) ויאמר פרעה מי יקוק אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את יקוק וגם את ישראל לא אשלח: ...
(ו) ויצו פרעה ביום ההוא את הנגשים בעם ואת שטריו לאמר: (ז) לא תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים כתמול שלשם הם ילכו וקששו להם תבן: (ח) ואת מתכנת הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממנו כי נרפים הם על כן הם צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו: (ט) תכבד העבדה על הנגשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר: (י) ויצאו נגשי העם ושטריו ויאמרו אל העם לאמר כה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן:

רש"י
(א) ואחר באו משה ואהרן וגו' - אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן, עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלסטין, לפי שיראו ללכת, ובסיני נפרע להם (כד ב) ונגש משה לבדו והם לא יגשו, החזירים לאחוריהם: (ו) הנגשים - מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים, הנוגש ממונה על כמה שוטרים, והשוטר ממונה לרדות בעושי המלאכה: (ז) תבן - אשטובל"א [קש] היו גובלין אותו עם הטיט: לבנים - טיולי"ש בלעז [רעפים] שעושים מטיט ומייבשין אותן בחמה, ויש ששורפין אותן בכבשן: כתמול שלשם - כאשר הייתם עושים עד הנה: וקששו - ולקטו: (ח) ואת מתכנת הלבנים - סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה התבן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים - מן העבודה הם, לכך לבס

פונה אל הבטלה וצועקים לאמר נלכה וגו': מתכנת - ותוכן לבנים (פסוק יט), ולו נתכנו עלילות (שמואל א' ב ג), את הכסף המתוכן (מלכים ב' יב יב), כולם לשון חשבון הם: נרפים - המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה, רטריי"ש בלע"ז [אחזיתם רופפת]: (ט) ואל ישעו בדברי שקר - ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח לאמר נלכה נזבחה. ודומה לו (תהילים קיט קיז) ואשעה בחקיד תמיד, (דברים כח לו) למשל ולשנינה, מתרגמין ולשועין, (בראשית כד סו) ויספר ואשתעי. ואי אפשר לומר ישעו לשון (בראשית ד ד) וישע ה' אל הבל וגו', (שם ה) ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ולפרש אל ישעו אל יפנו, שאם כן היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר או לדברי שקר, כי כן גזרת כולם (ישעי' יז ז) ישעה האדם על עושהו, (שם לא א) ולא שעו על קדוש ישראל, (שם יז ח) ולא ישעה אל המזבחות, ולא מצאתי שמוש של ביי"ת סמוכה לאחריהם, אבל אחר לשון דבור, במתעסק לדבר בדבר נופל לשון שמוש ביי"ת, כגון (יחזקאל לג ל) הנדברים בך, (במדבר יב א) ותדבר מרים ואהרן במשה, (זכריה ד א) המלאך הדובר בי, (דברים יא יט) לדבר בס, (תהילים קיט מו) ואדברה בעדותיך, אף כאן אל ישעו בדברי שקר אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי:

שמות פרק ז

(כב) ויעשו כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כפאשר דבר יקוק: (כג) ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שׁת לבו גם לזאת:

רש"י

(כב) בלטיהם - לחש שאומרין אותו בלט ובחשאי. ורבותינו אמרו בלטיהם מעשה שדים, בלהטיהם מעשה כשפים: ויחזק לב פרעה - לומר על ידי מכשפות אתם עושים כן, תבן אתם מכניסין לעפריים, עיר שכולה תבן, אף אתם מביאין מכשפות למצרים שכולה כשפים: (כג) גם לזאת - למופת המטה, שנהפך לתנין ולא לזה של דם:

שמות פרק ח

(ג) ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים: (ד) ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל יקוק ונסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו ליקוק: (ה) ויאמר משה לתפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשא רנה: (ו) ויאמר למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין פיקוק אלהינו: (ז) וסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך רק ביאר תשא רנה: ...
(יא) וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו ולא שמע אליהם כפאשר דבר יקוק: ...
(יד) ויעשו כן החרטמים בלטיהם להוציא את הכנים ולא יכלו ותהי הכנים באדם ובבהמה: (טו) ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים הוא ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כפאשר דבר יקוק: ...
(יז) כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה: (יח) והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב למען תדע כי אני יקוק בקרב הארץ: (יט) ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הזה: (כ) ויעש יקוק כן ויבא ערב כבד ביתה פרעה ובית עבדיו ובכל ארץ מצרים תשחת הארץ מפני הערב: (כא) ויקרא פרעה אל משה ולאהרן ויאמר לכו זבחו לאלהיכם בארץ: ...
(כג) דרדך שלשת ימים גלף במדבר וזבחנו ליקוק אלהינו כפאשר יאמר אלינו: (כד) ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם וזבחתם ליקוק אלהיכם במדבר רק תרחק לא תרחיקו ללכת העתירו בעדי: (כה) ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך והעתירתי אל יקוק וסר הערב מפרעה מעבדי ומעמו מחר רק אל יסוף פרעה התל לבלתי שלח את העם לזבח ליקוק: (כו) ויצא משה מעם פרעה ויעתר אל יקוק: (כז) ויעש יקוק כדבר משה ויסר הערב מפרעה מעבדי ומעמו לא נשאר אחד: (כח) ויכבד פרעה את לבו גם בפעם הזאת ולא שלח את העם:

רש"י

(ה) התפאר עלי - כמו (ישעיהו י טו) היתפאר הגרון על החוצב בו, משתבח לומר אני גדול ממך ונט"ר בלעז [להתפאר]. וכן התפאר עלי, השתבח להתחכם ולשאול דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו: למתי אעתיר לך - את אשר אעתיר לך היום על הכרתת הצפרדעים, למתי תרצה שיכרתו, ותראה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אלו נאמר מתי אעתיר, היה משמע מתי אתפלל, עכשיו שנאמר למתי משמע אני היום אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע עלי, אמור לאיזה יום

רש"י לפרק ח [המשך]

תרצה שיכרתו. אעתיר, העתירו, והעתרתי, ולא נאמר אעתר עתרו ועתרתי, מפני שכל לשון עתר הרבות פלל הוא, וכאשר נאמר הרבו, ארבה, והרביתי לשון מפעיל, כך יאמר, אעתיר, העתירו, והעתרתי דברים, ואב לכולם העתרתם עלי דבריכם (יחזקאל לה יג), הרביתם: (ו) **ויאמר למחר** - התפלל היום שיכרתו למחר: (יא) **והכבד את לבו** - לשון פעול הוא, כמו (בראשית יב ט) הלוך ונסוע, וכן (מלכים ב' ג כד) והכות את מואב, (שמואל א' כב יג) ושאוול לו באלהים, (מלכים א' כ לו) הכה ופצוע: **כאשר דבר ה'** - והיכן דבר (שמות ז ד) ולא ישמע אליכם פרעה: (יד) **להוציא את הכנים** - לבראותם ממקום אחר: **ולא יכלו** - שאין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה: (טו) **אצבע אלהים הוא** - מכה זו אינה על ידי כשפים, מאת המקום היא: **כאשר דבר ה'** (ז ד) ולא ישמע אליכם פרעה: (יז) **משליח בך** - מגרה בך, וכן (דברים לב כד) ושן בהמות אשלח, בס, לשון שסוי אינציטי"ר בלעז [לשסות]: **את הערב** - כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא והיו משחיתים בהם. ויש טעם בדבר באגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו. בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם, כסדר מלכות כשצרה על עיר, בתחלה מקלקל מעיינותיה, ואחר כך תוקעין עליהם ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם, וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו'. כדאיתא במדרש רבי תנחומא: (יח) **והפליתי** - והפרשתי, וכן (שמות ט ד) והפלה ה', וכן (דברים ל יא) לא נפלות היא ממך. לא מובלת ומפורשת היא ממך: **למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ** - אף על פי ששכינתי בשמים גזרתי מתקיימת בתחתונים: (יט) **ושמתי פדת** - שיבדיל בין עמי ובין עמך: (כ) **תשחת הארץ** - נשחתה הארץ אתחבלת ארעא: (כא) **זבחו לאלהיכם בארץ** - במקומכם, ולא תלכו במדבר: (כה) **התל** - כמו להתל: (כו) **ויעתר אל ה'** - נתאמץ בתפלה, וכן אם בא לומר, ויעתיר היה יכול לומר ומשמע וירבה בתפלה, וכשהוא אומר בלשון ויפעל משמע וירבה להתפלל: (כז) **ויסר הערב** - ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים, שאם מתו היה להם הנאה בעורות: (כח) **גם בפעם הזאת** - אף על פי שאמר (פסוק כד) אנכי אשלח אתכם, לא קיים הבטחתו:

שמות פרק ט

(א) וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם: ...
(יא) ולא יכלו החרטמים לעמוד לפני משה מפני השחין כי היה השחין בחרטמים ובכל מצרים: (יב) ויחזק יקנן את לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר יקנן אל משה: ...
(יח) הניי ממטיר פעת מחר ברך בך מאד אשר לא היה כמוהו במצרים למן היום הוסדה ועד עתה: (יט) ועתה שלח העז את מקנך ואת כל אשר לך בשדה כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הביתה וירד עלהם הברך ומתו: (כ) הירא את דבר יקנן מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים:
(כא) ואשר לא שם לבו אל דבר יקנן ועזב את עבדיו ואת מקנהו בשדה: פ (כב) ויאמר יקנן אל משה נטה את נדך על השמים ויהי ברך בכל ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה בארץ מצרים: (כג) ויט משה את מטהו על השמים ויקנן נתן קלת וברך ותהלך אש ארצה וימטר יקנן ברך על ארץ מצרים: (כד) ויהי ברך ואש מתלקחת בתוך הברך בך מאד אשר לא היה כמוהו בכל ארץ מצרים מאז היתה לגוי: (כה) ויך הברך בכל ארץ מצרים את כל אשר בשדה מאדם ועד בהמה ואת כל עשב השדה הפה הברך ואת כל עץ השדה שבר: (כו) רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל לא היה ברך: (כז) וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר אליהם חטאתי הפעם יקנן הצדיק ואני ועמי הרשעים:
(כח) העתירו אל יקנן ורב מהית קלת אלהים וברך ואשלחה אתכם ולא תספון לעמוד: (כט) ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש את פפי אל יקנן הקלות יחדלון והברך לא יהיה עוד למען תדע כי ליקנן הארץ:
(ל) ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראוני מפני יקנן אלהים: (לא) והפשתה והשערה נפתה כי השערה אביב והפשתה גבעל: (לב) והחטה והכסמת לא נכו כי אפילת הנה: (לג) ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרש פפיו אל יקנן ויחדלו הקלות והברך וימטר לא נתן ארצה:
(לד) וירא פרעה כי חדל המטר והברך והקלות ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו: (לה) ויחזק לב פרעה ולא שלח את בני ישראל כאשר דבר יקנן ביד משה:

רש"י

(יח) **כעת מחר** - כעת הזאת למחר, שרט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד: **הוסדה** - שנתיסדה וכל תיבה שתחלת יסודה יו"ד כגון יסד, ילד, ידע, יסר, כשהיא מתפעלת תבא הו"ו במקום הו"ו"ד, כמו הוסדה (הושע ב ה) הולדה (אסתר ב כה) ויועד (בראשית מו כ) ויולד ליוסף, בדברים לא יוסר עבד (משלי כט יט): (יט) **שלח העז** - כתרגומו שלח כנוש. וכן (ישעיהו י לא) יושבי הגבים העיזו, (ירמיהו ו א) העיזו בני בנימין: **ולא יאסף הביתה** - לשון הכנסה הוא: (כ) **הניס** - הבריח לשון (שמות ד ג) וינס משה: (כב) **על השמים** - לצד השמים, ומדרש אגדה הגביהו הקדוש ברוך הוא למשה למעלה מן השמים: (כד) **מתלקחת בתוך הברך** - נס בתוך נס, האש והברד מעורבין, והברד מים הוא, ולעשות רצון קונם עשו שלום ביניהם: (כה) **ורב** - די לו במה שהוריד כבר: (כט) **כצאתי את העיר** - מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים: (ל) **טרם תיראוני** - עדין לא תיראוני. וכן כל טרם שבמקרא עדיין לא הוא, ואינו לשון קודם, כמו (בראשית יט ד) טרם ישכבו, עד לא שכיבו (שם ב ה) טרם יצמח, עד לא צמח, אף זה כן הוא ידעתי כי עדיין אינכם יראים ומשתהיה הרוחה תעמדו בקלקולכם: (לא) **והפשתה והשערה נכתה** - נשברה לשון (מלכים ב כג כט) פרעה נכה, (ישעיהו טז ז) נכאים, וכן (פסוק לב) לא נכו. ולא יתכן לפרשו לשון הכאה, שאין נו"ן במקום ה"א לפרש נכתה כמו הוכתה, נכו כמו הכו, אלא הנו"ן שורש בתיבה והרי הוא מגזרת (איוב לג כא) ושפו עצמותיו: **כי השערה אביב** - כבר ביכרה ועומדת בקשיה ונשתברו ונפלו. וכן הפשתה גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה: **השעורה אביב** - עמדה באביה, לשון (שיר השירים ו יא) באבי הנחל: (לב) **כי אפילת הנה** - מאוחרות, ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני קשה. ואף על פי שנאמר (פסוק כה) ואת כל עשב השדה הכה הברד יש לפרש פשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בברד. ובמדרש רבי תנחומא יש מרבותינו שנחלקו על זאת ודרשו כי אפילות פלאי פלאות נעשו להם, שלא לקו: (לג) **לא נתך** - לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ, ודומה לו (דניאל ט יא) ותתך עלינו האלה והשבועה, דעזרא, ותגיע עלינו. ומנחם בן סרוק חברו בחלק (יחזקאל כב כב) כהתוך כסף, לשון יציקת מתכת, ורואה אני את דבריו, כתרגומו ויצק (שמות לח ה) ואתיך, (שם כז) לצקת לאתכא, אף זה לא נתך לארץ לא הוצק לארץ: